

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:09.03.2021 ✓Accepted/Kabul:17.10.2021

DOI:10.30794/pausbed.893915

Derleme Makalesi/Review

Gül, M. (2022). "Göç Sürecinde Erken Yaşta Evlilikleri Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocuklar Özelinde Düşünmek", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 49, Denizli, ss. 573-588.

GÖÇ SÜRECİNDE ERKEN YAŞTA EVLİLİKLERİ TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURIYELİ ÇOCUKLAR ÖZELİNDE DÜŞÜNMEK

Meryem GÜL*

Öz

Çocuğun yüksek yararı ve insan hakları bakımından zarar verici uygulamalar olan erken yaşta evlilikler günümüzde dünyada ve Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle özellikle kız çocuklarını etkileyen bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Göç, erken evlilikler açısından çeşitli riskler barındıran bir süreçtir. Erken yaşta evlilikler, Türkiye'nin iç ve dış göç deneyimlerinde karşı karşıya kaldığı bir sorun alanıdır. Türkiye’de erken yaşta evlilikler, son dönemde geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerle gündeme gelmiştir. Suriyeli çocuklar göç öncesi güvensiz savaş ortamında, göç yolculukları sırasında ve göç sonrasında göç ettikleri ülkelerde erken yaşta evlendirilebilmektedirler. Göç sürecinde erken yaşta evlilikler; çocukların güvenlik, sağlık ve eğitim gibi temel haklarını tehdit etmektedir. Bu çalışmada, erken yaşta evlilik olgusu Türkiye’ye göç eden geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler özelinde toplumsal cinsiyet perspektifi ile değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Erken yaşta evlilik, Göç, Suriyeli çocuklar, Toplumsal cinsiyet.*

THINKING OF EARLY MARRIAGES ON MIGRATION PROCESS, SYRIAN CHILDREN LIVING IN TURKEY IN PARTICULAR

Abstract

Early marriages, which are harmful practices in terms of human rights and the best interests of children, still exists today as a problem affecting girls in particular because of gender inequality in the world and Turkey. Migration is a process that carries various risks in terms of early marriages. Early marriages are a problem that Turkey faces in its internal and external migration experiences. Early marriages in Turkey have recently come to the fore with Syrians living under temporary protection. Syrian children can be forced to marry at an early age in the insecure war environment before migration, during their migration journey and in the countries they migrated to after migration. Early marriages in the migration process; It threatens the fundamental rights of children such as security, health and education. In this study, the phenomenon of early marriage has been evaluated with a gender perspective for Syrians under temporary protection who migrated to Turkey.

Keywords: *Early marriage, Migration, Syrian children, Gender.*

*Sosyal Hizmet Uzmanı, Uşak Üniversitesi; Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, ANKARA.
e-posta: meryemgul92@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-5451-2349>)

1. GİRİŞ

Erken yaşta evlilikler günümüzde çocukları birçok yönden olumsuz etkileyen zarar verici uygulamalar olarak varlığını sürdürmektedir. Erken yaşta evliliklerden genellikle çocuk gelin, çocuk evliliği gibi adlandırmalarla söz edilmektedir. Çocuk evliliği, taraflardan en az birinin 18 yaşında olduğu iki kişinin birliğini (AKPM, 2005); erken yaşta evlilik ise, evlilik kurumunun getirdiği sorumluluğu henüz üstlenemeyecek yaşta olan kişilerin evliliğini (BMGK, 2012) ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler, bu evlilikler ile ilgili yapmış olduğu tanımlamaya zorla evlendirmeleri de dâhil etmiş ve kavramı ‘çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler’ şeklinde kullanmıştır.¹ Bu çalışmada ise, evlilik olgusunun yetişkinlerin dünyasına ait olduğu düşünüldüğünden, ‘çocuk’ ve ‘evlilik’ kavramlarının birlikte kullanılmaması tercih edilmiş ve çalışma kapsamında taraflardan birinin 18 yaşın altında olduğu evlilikler ‘erken yaşta evlilik’ olarak ifade edilmiştir. Bireyin çocukluk döneminde olduğu veya 18 yaşının üstünde olup fiziksel, psikolojik, duygusal, cinsel gelişim düzeyi ya da yaşam fırsatları ile ilgili bilgi eksikliği nedeniyle evliliği onaylamaya hazır olduğu her iki durumda da gerçekleştirilen evlilikler, evliliklerin tam ve serbest irade ile yapılması gerekliliğinden hareketle insan hakları ile örtüşmemektedir.²

Erken yaşta evlilik; eşitsiz cinsiyet ilişkilerinin hakim olduğu toplumlarda kız çocuklarını daha fazla etkileyen cinsel, duygusal ve fiziksel bir istismar türüdür. Kız çocukları erkeklere göre altı kat daha fazla bu sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocukların sınıfsal konumu da erken yaşta evlilikler bakımından risk faktörlerindedir. Kız çocukları içerisinde yoksul kız çocukları erken yaşta evliliklerden daha çok etkilenmektedir. Bu sorun, kız çocuklarının eğitim ve kariyer beklentilerini ciddi şekilde kesintiye uğratmakta, güçlenmeye ihtiyaç duydukları dönemde gelişimsel ve yaşam becerileri kazanmalarının önüne geçmektedir (UNICEF, 2019: 32).

Erken yaşta evlilikleri önlemeye yönelik evrensel çabalara rağmen büyük olasılıkla gelişmekte olan ülkelerdeki (Çin hariç) her üç çocuktan birinin on sekiz yaşından önce, her dokuz kız çocuğundan birinin on beşinci doğum gününden önce evlenmiş olacağı ön görülmektedir. Çocukların çoğu yoksul ve düşük eğitim düzeyine sahiplerdir ve genellikle kırsal alanda yaşamaktadırlar. 2010 yılında 20-24 yaşları arasındaki 67 milyon kadının erken yaşta evlendiği bilinmektedir. Erken yaşta evlenen kadınların yarısı Asya’da, beşte biri Afrika’da yaşamaktadır. Mevcut eğilimlerin devam etmesi halinde önümüzdeki on yılda; her yıl 18 yaşın altındaki 14. 2 milyon kız çocuğunun evlenmiş olacağı tahmin edilmektedir (Loaiza ve Wong, 2012: 10).

Erken yaşta evliliklerin doğurduğu sonuçlar; kız çocuklarının eğitim seviyelerinin düşmesi, çalışma yaşamına dâhil olmalarının engellenmesi, toplumda güçlü bireyler olarak var olmalarını sağlayan sosyoekonomik özgürlüklerinin kısıtlanması ve sağlıklı bireyler olarak yaşamalarını sürdürememeleridir. Erken yaşta evlilikler, hem bir çocuk hakkı ihlali hem de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kız çocuklarının güçlenmelerinin önünde engeldir (UNFPA, 2020: 6;11).

Ortak bir geçmişe sahip olmadığı ve yeterince tanımadığı kişilerle aile baskısı yoluyla zorla evlendirilen kız çocukları evliliğe uyum sağlayamamaktadırlar. Bu tür evlilikler kadına yönelik şiddet, istismar gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir (Yılmaz, 2009: 230). Soylu ve Ayaz (2013: 139)’a göre, erken yaşta evliliklerin getirdiği sorunlar ilerleyen süreçte kadınların ruh sağlığı ile ilgili intihar girişimleri gibi sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır.

Erken yaşta evlilikler; eğitim hakkı, sağlık hakkı başta olmak üzere çocuk hakları ve çocuğun yüksek yararı bakımından oldukça risklidir. Bu düşünceye karşı çıkan kültürel görecelilik yaklaşımına göre ise, insan hakları Batı Avrupa’da özgür irade ve akla vurgu yapan Aydınlanma Felsefesinin etkisi altında gelişmiştir. İnsan haklarının evrenselliği iddiası Batı kültürünün kendi kültürünü diğer kültürlerle dayatma çabası ve Batının hukuk

1 Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı

2 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi - Madde 16

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi - Madde 16

BM Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme - Madde 1

Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme - Madde 1; 2

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme - Madde 10

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme - Madde 23

CEDAW Komitesi Genel Tavsiye Kararları (29 sayılı Tavsiye Kararı) - Madde 21

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi - Madde 36

alanında yayılmacılığının bir ürünüdür. Kültürel görecelilik anlayışı ise, her kültürün kendine özgü ahlaki kod ve standartlarının olduğu düşüncesi ile evrensel standartları reddetmektedir (Pekel, 2019: 111;114;116).

Kültürel görecelilik bakışı ile kültürü yüceltmek ve insan haklarını ikinci planda tutmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. İnsanların ortak bir özü olduğu anlayışından hareket eden insan doğası kavramına göre, insan ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan haklar (Pekel, 2019: 113;116) herkes için eşit olmalıdır. Bu doğrultuda; erken yaşta evliliklerin gelenek, görenek, toplumsal yapı ile gerekçelendirilmesi kabul edilemez. Erken yaşta evlilikler ile ilgili tartışmalardan biri de bu evliliklerin hegemonik kültüre göre geride kalmış ve zayıf olarak nitelendirilen (veyahut damgalanan) etnik azınlık kültürlerin bir parçası olduğu kabulüdür (Volpp, 2000: 94). Örneğin; Türkiye’de erken yaşta evlilikler genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesine, Romanlara ve son dönemde Suriyelilere atfedilmektedir (Sözer, 2020).

2011 yılında Suriye’de başlayan savaş sonrasında birçok Suriyeli Türkiye’ye göç etmiştir. Türkiye’ye yönelik göçün başladığı ilk dönemde Suriyeliler Türkiye’de savaş bitince ülkelerine geri dönecekleri düşünülen ‘davetsiz misafirler’ olarak görülmüşlerdir (Kap, 2014). Ancak, göç tek yönlü bir yolculuktur ve genellikle geri dönecek bir yuva yoktur (Hall, 1987; akt. Chambers, 2019: 23). Türkiye’de son yıllarda yaşanan gelişmeler Suriyelilerin kalıcı olmalarına işaret etmektedir. Suriye’den Türkiye’ye göçün üçüncü döneminde politika ve uygulamalar entegrasyon yönündedir (Şimşek ve İçduygu, 2016: 61). Suriyeliler yeni toplumda enformal ağlar ve sosyal sermaye (Castles ve Miller, 2008: 37) geliştirmek isteyebilirler. Evlilik, yeni topluma uyum ve ana akım toplum ile azınlık toplum arasında yakın ilişkilerin geliştirilmesi bakımından önemlidir (Erdoğan, 2019). Ancak, bu amaçla, erken yaşta evlilikler araçsallaştırılabilir. Evliliğin iki toplum arasında köprü oluşturacak bir kurum olarak görülmesi yetişkin, resmi ve her iki tarafın da gönüllü olduğu evliliklerde söz konusu olmalıdır. Ayrıca; ailelerin geri dönme düşüncesi ile yeni ülkeye uyum sağlayamamaları, iç grup olarak kapanmaları gibi nedenlerle Suriyeli aileler arasında erken yaşta evlilik de söz konusu olabilir.

Suriyelilerin entegrasyonuna dair araştırmalarda ve politika belgelerinde erken yaşta evlilikler konusunda yüzeysel bir şekilde yer verilmiştir. Genellikle, sorunun varlığı kabul edilmiş ancak yeterli düzeyde ele alınmamış ve çözüm stratejilerine yer verilmemiştir. Buradan hareketle; Suriye’de savaşın başladığı 2011 yılından günümüze erken yaşta evlilikler Türkiye’ye göç eden Suriyeli çocuklar özelinde eleştirel bir perspektifle toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde ele alınmıştır.

2. TÜRKİYE’NİN ZORUNLU GÖÇ VE ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER İLE İLGİLİ DENEYİMLERİ

Öteden beri erkeklerin olagelen Dünyada (Beauvoir, 1993: 67), toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle erken yaşta evliliklerden kız çocukları daha fazla etkilenmektedir. Türkiye, 2020 yılı toplumsal cinsiyet eşitliği endeksinde 153 ülke arasında 130. sırada bulunmaktadır (WEF, 2020). 2019 yılı insani gelişme endeksinde ise, 189 ülke arasında 54. sırada yer almıştır (UNDP, 2020). Ayrıca, Türkiye aile içi cinsiyet ayrımcılığında OECD ülkelerinin oldukça gerisindedir ve OECD ülkeleri içerisinde aile içerisinde cinsiyet ayrımcılığının en çok görüldüğü, Meksika ve Kolombiya’dan sonra, üçüncü ülkedir (OECD, 2019).

Türkiye’de resmi evlenme yaşı giderek yükselmektedir. 2019 yılında ortalama ilk evlenme yaşı kadınlarda 25,0 erkeklerde 27,9’dur (TÜİK, 2019a).³ Türkiye’de genç nüfusta yasal medeni duruma bakıldığında ise cinsiyetler arasında önemli farklılıklar olduğu karşımıza çıkmaktadır. Erkek genç nüfusun 2019 yılında %95,8’inin hiç evlenmemiş, %4,1’inin resmi nikâhla evli, %0,1’inin boşanmış iken; genç kadın nüfusun %82,7’sinin hiç evlenmemiş, %16,8’inin resmi nikâhla evli, %0,5’inin ise boşanmıştır (TÜİK, 2019b).

Türkiye’de Evlilik Tercihleri Araştırmasına göre; 1980’li yıllardan günümüze gelindiğinde bireyler giderek daha ileri yaşlarda evlenmekte, yakın sosyal çevresi dışından kişilerle evlenmekte ve evlilik kararını genellikle kendileri almaktadırlar (ASPB, 2015). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına (HÜNEE, 2018: 46) göre, 25-49 yaş aralığındaki kadınların yarısı, bu yaş aralığı için genel ortalama evlenme yaşı olan 21.4’ten önce evlenmiştir. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması; eğitim seviyesi düşük olan kız çocuklarının daha erken yaşta evlendiğini ortaya çıkarmıştır. Refah seviyesi en yüksek olan kadınlarda erken yaşta evlilikler en az düzeyde görülmektedir. Erken yaşta evliliklerin %20’si, 18 yaş üstü evliliklerin %6’sı kız çocuklarının kendi kararları olmaksızın gerçekleştirilmiştir;

3 Erken yaşta kız çocuklarının evlendirilmesinde birinci sırada Ağrı, ikinci sırada Muş, 3. sırada Kars yer almaktadır.

evliliklerin %13'ünde evlilik şartının sağlanması için kız çocuklarının yaşı büyütülmüştür. Erken yaşta evliliklerde akraba evlilikleri, çiftler arasındaki yaş farkı, başlık parası 18 yaş üstü evliliklere göre daha yüksektir (HÜNEE, 2015: 77).

Türkiye'de erken yaşta evliliklerin önlenmesi ve azaltılmasında kaydedilen gelişmelere rağmen bu sorunun halen varlığını sürdürmesinin nedenleri; aile yoksulluğu, küçük kırsal ve merkezden uzak yerleşim yerlerinde yaşama nedeniyle sosyalleşme olanaklarının baskıcı ve sınırlı olması, dini uygulamaların farklı yorumlanması, gelenekler, kız çocuklarına atfedilen değer, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi birbirini pekiştiren ve birbiri ile iç içe geçmiş etmenlerdir (UNFPA, 2020: 6;11).

Türkiye'de erken yaşta evliliklerde aile faktörü de önemli ölçüde etkilidir. Toplumsal cinsiyet normları bebeklikten itibaren aile içerisinde öğrenilmektedir. Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005: 317); çocuğa ebeveynleri tarafından verilen değer türlerini ekonomik, psikolojik ve sosyal değer olmak üzere üç değer grupta ele almıştır. Ekonomik değer; çocukların genç ve yetişkin olduğunda aileye sağladıkları maddi yarar anlamına gelmektedir. Psikolojik değer; ebeveyn olmanın getirdiği gurur, mutluluk, başarı elde etme gibi duygusal kazanımlardır. Sosyal değer, çocuk sahibi olmanın getirisi olan toplumsal olarak kabul görme ile ilgilidir. Kız çocuklarının sosyal değeri namus ve evlilik gibi kavramlar çerçevesinde şekillenmektedir.

2. 1. Göç Sürecinin Erken Yaşta Evliliklere Etkileri

Zorunlu göçlerde; göç öncesi dönemde savaş gibi zorlu koşullarda, göç yolculuklarının güvenliği tehdit eden ortamında ve göç sonrasında gidilen ülkede yaşamında inşasında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri erken yaşta evliliklerdir. AKPM (2005)'nin Tavsiye Kararları içerisinde Madde 2 ve Madde 3'te göçlerin erken yaşta evlilikler için riskli olduğu ifade edilmiştir.⁴

Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar yerinden edilmede etkilenen ve acil öncelikleri olan nüfus gruplarıdır. Çocuklar ve kadınlar zorla çalıştırılma, cinsel şiddete ve insan ticaretine maruz bırakılma gibi sorunlarla daha fazla karşı karşıya kalmaktadırlar (Mooney, 2005; akt. Bartram vd., 2017: 124). Kız çocukları, hem çocukluk döneminde olmaları hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedenleriyle birbiri ile iç içe geçmiş kesimsel sorunları deneyimlemektedirler. Polat (2007: 89)'a göre, çocuklar göç kararında etkili değildir ve istemsiz göç etmelerinden dolayı göçlerde riskli konumda olabilirler. Göç sürecinde çocuklar; çeşitli vaatlerle kandırılmakta, göç yolculuğunda istemedikleri işlerde çalıştırılmakta ve erken yaşta evlendirilebilmektedirler. Erken yaşta para karşılığında evlendirilen çocuklar cinsel sömürüye, gebelik riskine açık olup; eğitim, sağlık gibi temel hakları ihlal edilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2014: 97).

Kadınların yaşamın her alanında görünür olmamaları ve ikincil konumda olmaları gerçekliği göç süreçlerine de yansımıştır. Kadınlar göçlerde bağımlı bireyler olarak aile içerisindeki eş, anne, genç kız gibi konumlarına göre değerlendirilmektedirler. Göçte kadınlar şiddete karşı daha incinebilir olmakta, daha fazla ayrımcılıkla karşılaşmakta ve hizmetlere daha sınırlı erişim sağlamaktadırlar. Ayrıca, göçlerde kadınların bakım veren olarak rolleri de artmaktadır. Kadınları göç eden eşi takip eden ve göçe katkı veren pasif özneler olarak konumlandırılan göç kuramları da kadınların göçlerdeki ikincil konumunu pekiştirmiştir (Buz, 2007: 38;39). Castles ve Miller (2008: 12-13) ise; göçün kadınlaştığını, küresel göç tarihinde cinsiyet farklılıkları önemli bir yer tutsa da 1960'lardan günümüze kadar kadınların rollerinin dönüştüğünü, çağdaş göçlerde kadınların görünürlüğünün arttığını ifade etmişlerdir. Kadınların konumundaki iyileşmelere rağmen erken yaşta evlilikler bölgesel, mezhepsel ve etnik farklılıkların etkili olduğu ancak en temelde cinsiyet faktörünün etkili olduğu bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir (Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012: 134).

Yapılan araştırmalar göçün küresel boyutta kız çocuklarında erken yaşta evlilik riskini arttırdığını ortaya koymaktadır. Uganda'da bir mülteci kampında gerçekleştirilen araştırmada, ülkede yaşanan çatışma sonrasında aile yapısının zayıflaması ile birlikte resmi olmayan erken yaşta evliliklerin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu evliliklerin nedenleri yoksulluk, ailelerin parçalanması, eğitim eksikliği (okula erişimin olmaması), dil sorunları

⁴ Meclis, sorunun esas olarak göçmen topluluklarında ortaya çıktığını ve öncelikle genç kadınları ve kızları etkilediğini gözlemlemektedir (Madde 2). Göçmen toplulukların kültür ve geleneklerine saygı kisvesi altında, her mağdurun temel haklarını ihlal etmelerine rağmen zorla evliliklere ve çocuk yaşta evliliklere tolerans gösteren yetkililer vardır (Madde 3).

gibi sorunlardır. Araştırmaya katılanlar; kız çocuklarının yoksul ailelerine yardım edebilmek için ileri yaştaki erkeklerle gayri resmi olarak evlendirildiklerini, bu evliliklerin erken ebeveynliğe yol açtığını ve kız çocuklarının resmi evlilik beklentileri olmadığını ifade etmişlerdir. Savaş ve çatışma sonrasında ailelerin parçalanması; aile üyelerinin travma, alkolizm, intihar gibi sorunlar yaşamaları nedenleriyle çocuklar duygusal ve diğer alanlarda destek görmek beklentisiyle evliliğe yönelmişlerdir veya sürüklenmişlerdir. Güvenlik problemleri, insan ticareti ve cinsel şiddet gibi riskler gerekçe gösterilerek kız çocukları eğitimden yoksun bırakılmış ve evlilik makul bir çözüm yolu olarak sunulmuştur (Schlecht vd., 2013).

2014 yılında Lübnan'ın Bekaa Vadisinde Al Marj Bölgesinde gerçekleştirilen bir araştırmaya göre; çatışma ve zorla yerinden edilme sonucunda artan güvenlik ihtiyacı ve kötüleşen ekonomik koşullar erken yaşta evliliklerin artmasına neden olmuştur. Evliliklerin diğer nedenleri; savaş ve yerinden edilmenin güvensizlik ve kırılabilirlik duygusu ile gerçek ve algılanan taciz riskini arttırmasıdır (Mourtada vd., 2017).

Ürdün ve Lübnan'da yaşayan Suriyeli çocuklarda erken yaşta evliliklerin sağlık ve sosyal boyutlarını ele alan bir araştırmaya göre her iki ülkede de erken yaşta evliliklerde itici faktörler; gelenek, onur, ekonomi, koruma ve korkudur. Şiddet ve yerinden edilme bu evliliklerin çocukların rızası olmaksızın gerçekleşmesine neden olmuştur (Arab ve Sagbakken, 2019).

Lübnan'da bir araştırma kapsamında Suriyeli mülteci kampında erken yaşta evlendirilen kız çocukları ve anneleri ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulguları; kız çocuklarının karma eğitim nedeniyle eğitimden alıkonuldukları ve erken yaşta aileleri tarafından Suriyeli akrabalarının çocukları ile istemedikleri halde evlendirildiklerini ortaya koymaktadır (Dube vd., 2019).

2. 2. Türkiye'nin Göç Deneyimlerinde Erken Yaşta Evlilikler

Türkiye'de iç ve dış göçlerde erken yaşta evliliklerin görünümü farklılaşmaktadır. 1980'li yıllarda kentleşme ile birlikte ülke içerisinde kırdan kente göç artmıştır. İç göçlerde kırsal kesimdeki eğitim, sağlık, iş imkanlarının yetersizliği, ekonomik sorunlar gibi unsurlar kırdaki itici faktörleri; eğitim-sağlık imkanları, iş bulma hayali, daha iyi bir yaşam arzusu, modern yaşama özlem gibi unsurlar kentteki çekici faktörleri oluşturmuştur. İtici ve çekici faktörler arasındaki ilişkiyi büyük kentlere gününbirlik ulaşım imkanının bulunması, akrabalık ve hemşehrilik bağları, teknolojik gelişmelerle birlikte haberleşme olanaklarının artması gibi iletici unsurlar sağlamıştır. İç göçlerde evlilik de iletici faktörlerden biri haline gelmiştir. Bu evlilikler, genellikle kırdan yaşayan çocukların daha iyi bir yaşam sürmek amacıyla kentte görece iyi yaşam koşullarına sahip akrabaları ile evlendirilmesi ve evlenme sonrasında kırdan yaşayan çocuğun kente göç etmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Yılmaz, 2009: 222).

İç göçlerde para karşılığında yapılan evlilikler de yaygındır. Kız çocuklarının para karşılığında evlendirilmesi ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde görülmeyle birlikte günümüzde kırdan kente göçün artması ve kırsalda yaşanan dönüşüm sonucunda başka bölgelere de yansımıştır. Kırsal alanlarda yaşayan kız çocukları para karşılığında evlendirilerek kente göçe zorlanmaktadır. Ayrıca, bu evlilikler belirli kimseler aracılığıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin; Eskişehir'de kırsal alanlarda yapılan bir araştırmaya göre, bazı kişiler aracılığıyla Eskişehir'de yaşayan erkeklerle Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan kız çocukları evlendirilmektedir. Süt parası dolandırıcılığı olarak da bilinen bu uygulamaya, genellikle Eskişehir'de yaşayan eşi vefat etmiş erkeklerin evlendirilmesinde başvurulmaktadır. Küçük yaşta olan ve eğitimden yoksun bırakılan kız çocukları bu evliliklerde isteksiz olmaktadır. Kız çocuklarının aile yapılarına bakıldığında ise ağırlıklı olarak tek ebeveynli, hastalık öyküsüne sahip, düşük sosyoekonomik düzeyde ailelere sahip oldukları görülmektedir (Günay ve Boz, 2015). Görüldüğü gibi, kız çocukları iç göçlerde evlilik adı altında insan ticaretine maruz bırakılmaktadır.

Erken yaşta evlendirilen ve kırsal alandaki yaşamlarından, ailelerinden, kültürlerinden koparak büyük şehirlere göç eden kız çocukları kente geldiklerinde eğitime devam edememe, sosyal destek yoksunluğu, kent yaşamına adaptasyon gibi uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ayrıca, evlendiği kişinin ailesi ile birlikte yaşama geleneği de yaygındır. Eşi ve ailesinin aldığı kararlar doğrultusunda yaşayan kız çocukları kendi yaşamlarında dair söz hakkına sahip olamamaktadırlar (Sabancı Vakfı, 2012: 2). Buradan hareketle, evlilik ve kırdan kente göç

ile birlikte kız çocuklarının kendi hayatlarının öznesi değil nesnesi konumunda olmaya itildikleri söylenebilir. Tatlıcıoğlu (2019); çocuğun iyi olma halinin ekonomik durum, barınma, sağlık, eğitim gibi nesnel tanımlamaların ötesinde çocuk katılımını da içermesi, çocuğun yaşamına ve iyi oluş haline dair öznel tanımlamaları da kapsamı gerekliliğinin altını çizmiştir.

Kırdan kente göçe benzer şekilde, kız çocukları erken yaşta evlendirilerek farklı bir ülkeye de göç edebilmektedirler. İkinci Dünya Savaşından sonra, özellikle 1955-1975 yılları arasında dış göç kamusal bir politikaya dönüşmüştür. İkili anlaşmalar ile gerçekleştirilen bu göç türü özellikle Avrupa'daki endüstrileşmiş ülkeler tarafından başvurulan bir yöntem olmuştur (Abadan-Unat, 1977: 107-108;112). Bu dönemde Türkiye'den de birçok işçi ekonomik göçmen olarak başta Almanya olmak üzere Avrupa'da farklı ülkelere göç etmiştir. Söz konusu göçmenler çocuklarını genellikle Türkiye'deki yakınlarının çocukları ile evlendirmeyi tercih etmişlerdir (Yılmaz, 2009: 224). Bu evliliklerde savunmasız, itaatkar, gözü açılmamış, ev işlerinden anlayan, en önemlisi de yurt dışında ülkelerinin kültürel yapısını sürdürmesi beklenen kız çocukları tercih edilmektedir. Söz konusu evlilikler aynı zamanda Avrupa'da asimilasyona direnmenin bir aracı, ana akım kültür karşısında kendi kültürünü korumanın bir yolu olarak da görülmektedir. Bunun yanında, Avrupa'da Türkiye'den göç eden aileler arasında çocukların evlendirilmesi yaygındır. Aileler göç ile gittiği Avrupa'nın Türkiye'den daha farklı bir toplumsal yapıya sahip olduğundan çocuklarının bu yapıya uyum sağlayarak kendi kültürlerinden kopacağı düşüncesi ile kız çocuklarını erken yaşta evlendirebilmektedirler (Sabancı Vakfı, 2012: 3). Abadan-Unat (1977)' in araştırmasına göre; evlilik sonrasında yurt dışına giden çocuklar küçük yaşta olma, aile sosyal destek yoksunluğu ve farklı bir kültürle karşılaşma nedenleriyle çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Avrupa'ya göç eden kadınlarda erkeklere göre daha fazla yalnızlık gözlemlenmiştir. Erkeklerin %80'i grup dayanışmasını olumlu nitelendirirken, kadınlarda bu oran % 65'tir. Evlilik yolu ile göç eden ve iş gücü piyasasında yer alan kadınların bir bölümü özel alandan kamusal alana yer değiştirme, sosyoekonomik gelişme, kentleşme, kültürel temaslar, akültürasyon süreçleri ile birlikte geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürürken; kentli köylü kalan ve geleneksel yapıyı Avrupa'da sürdüren kadınlar da olmuştur. Erken yaşta evlendirilme yoluyla Avrupa'ya göç eden kız çocuklarının ataerkil toplum yapısından anonim bir topluma geçişi yabancılaşmaya da neden olmaktadır.

2006 yılında Uçan Süpürge Vakfı tarafından Ankara Büyükelçiliği ve Almanya Dışişleri Bakanlığının destekleriyle 'Erken Evlilikler' adlı bir proje hayata geçirilmiştir. Türkiye toplumunda erken yaşta evliliklere dair genel algı söz konusu evliliklerin belli bölgelerde gerçekleştiği yönündedir. Bu proje kapsamında yürütülen araştırma ise, erken yaşta evliliklerin İç Anadolu Bölgesi'nde de var olan bir gerçeklik olduğunu ortaya çıkarmıştır. Proje kapsamında Kırıkkale ve Yozgat illerinde yapılan alan araştırmasında, Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmenlerin Türkiye'ye geliş nedenlerinden birinin çocuklarını evlendirmek için uygun adaylar bulmak olduğu ortaya çıkmıştır (Uçan Süpürge Vakfı, 2018: 5).

Türkiye'de iç göçlere ve Avrupa'ya ekonomik nedenlerle yapılan dış göçlere konu olan erken yaşta evliliklerin neden ve sonuçları zorunlu göçlerde farklılaşabilmektedir. Türkiye'de 2010 yılında 1.4 milyon olan uluslararası göçmen stoğu 2019 yılı sonunda 5.9 milyona ulaşmıştır (IOM, 2019). Yer değiştiren nüfusun büyük bir bölümünü Suriyeliler oluşturmaktadır. Türkiye'de resmi olarak kayıtlı olan Suriyelilerin sayısı 3.638.104 milyondur (GİGM, 2020). Bunun yanı sıra, son yıllarda farklı ülkelerden göçmenler Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak da kullanmaktadır. Türkiye, göç alan bir ülke olmasının yanı sıra transit ülke olarak da önemli bir konuma sahiptir (Şimşek ve İçduygu, 2017: 7). Suriye kaynaklı göç akımının etkisiyle bölgedeki diğer ülkeler gibi Türkiye'de de erken yaşta evlilikler giderek artmaktadır (Ak ve Aslan, 2020: 1168). Türkiye'de erken yaşta evlilikler özellikle mülteci toplulukları arasında yaygın olarak görülen bir olgu ve cinsel istismarın bir biçimi olarak (Karataş vd., 2020: 109) gündeme gelmektedir.

2. 3. Suriye'den Türkiye'ye Yönelik Zorunlu Göç Sürecinde Erken Yaşta Evlilikler

2019 yılı itibarıyla Türkiye'de çocuk nüfusu 22.876.798'dir. Çocukların genel nüfus içindeki oranı %27,5'dir (TÜİK, 2019c). Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların sayısı ise, cinsiyet ve yaş özelliklerine göre Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların yaş ve cinsiyet özellikleri

	Erkek	Kadın	Toplam
0-4 yaş	261.977	256.724	518.701
5-9 yaş	275.374	356.495	531.869
10-14 yaş	214.107	187.399	401.506
15-18 yaş	152.419	123.977	276.396
	903.877	824.613	1.728.472
Kaynak: GİGM, 2020			

ÇHKP (2016)'nin Toplum Gözüyle Mülteci Çocuk Araştırmasına göre, Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların sorunlarının %46'sı eğitim, %16'sı açlık, %7'si sağlık, %7'si barınma ve %24'ü diğer sorunlardır. Sarvan ve Efe (2019), bu sorunlara ek olarak Suriyeli çocuklarda evlilik ve işçilik sorunlarından söz etmişlerdir. Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyelilerin sayısal büyüklüğü ve Suriye'nin Türkiye'ye benzer şekilde ataerkil cinsiyet rejimine sahip bir ülke olması, zorunlu göçün beraberinde getirdiği olumsuz sosyoekonomik koşullar ile birleşip; Suriyeli kız çocukları ile yerleşik toplumun üyesi erkekler arasındaki evlilikleri arttırmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyeli ailelerde eğitime devam edemeyen kız çocuklarının evlendirilmesi olağan görülmektedir (Hopancı vd., 2019: 14). Bu evliliklerde Suriye kültüründe erken yaşta evliliklerin normal olarak algılanması da etkili olmaktadır (Şenol ve Dinç, 2016).

Suriye toplumunda kadınların aile yaşamı, çocuk sahibi olma, boşanma gibi konularda sınırlı söz hakkı bulunmaktadır (Çelik ve Vural, 2018: 344). Toplumsal normlar ve gelenekler kadınların yaşamında etkilidir. Toplumsal normlar kırsal-kentsel alana, etnik kökene, dine göre değişiklik gösterse de genellikle kadınlar toplumsal yaşamda ikinci plandadır. Kadınlar aile için onur veya utanç kaynağı olarak görülmektedirler. Gelenek görenek anlamında en büyük baskı ailede gerçekleşmektedir. Kadınlar ve genç kızlar, erkek aile üyeleri ile aralarındaki ayrımcılıktan dolayı toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddete maruz kalmaktadırlar. Suriyeli genç kızların çoğu eğitimden yoksun olup erken yaşta evlendirilmektedirler (Habib, 2018: 3-4). Suriye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair göstergeler de ataerkil yapı hakkında fikir vermektedir. Suriye, 2020 yılı toplumsal cinsiyet eşitliği endeksinde 153 ülke arasında 150. sırada olup sondan dördüncüdür (WEF, 2020). 2019 yılı insani gelişme endeksinde Suriye, 189 ülke arasında 152. sırada yer almıştır (UNDP, 2020).

Suriye hukukunda evlenme ile ilgili hususlar, 1953 yılında Suriye Kişisel Durum Kanununa (*Syrian Personal Status Law*-SKDK) göre düzenlenmiştir. SKDK'nin 11. ve 12. Maddesine göre, Suriye'de evlilikler resmi ve dini olarak iki biçimde kurulabilmektedir. Evliliğin geçerli olarak kurulması için Müslümanlar için iki şahit huzurunda gerçekleşmesi, Hristiyanlar için bir rahip tarafından onaylanmış olması yeterlidir. Evliliğin kurulmasında mahkeme tarafından onaylanması zorunlu olmayıp, evlilik gerçekleştirildikten sonra mahkemede onaylatılabilmektedir. Dini olarak geçerli bir evlilik ile resmi bir evlilik arasındaki temel fark evliliğin hükümleri bakımından ortaya çıkmaktadır. Yalnızca resmi bir evliliğin varlığı halinde miras ve nafaka gibi evlenmeye bağlı haklar yasal yollarla talep edilebilmektedir (Carlisle, 2008; Berger, 1997; akt. ASPB, 2016: 40-41).

SKDK'nin 15. Maddesine göre, evlilik için akıllı ve ergenlik çağına girilmiş olunması şarttır. Evlenme yaşı; erkeklerde 18, kadınlarda 17'dir. Ancak, SKDK'nin 18. Maddesine göre "15 yaşını doldurmuş erkek çocuklar ile 13 yaşını doldurmuş kız çocukları ergenlik çağına eriştiklerini bildirmeleri ve evlenme talebinde bulunmaları; hâkim tarafından iddiaların doğruluğu ile bedenen evliliği kaldırdığına kanaat getirilse yapılmış veya yapılacak olan dini (örfi) evlilik, çocuğun babası veya büyük babasının rıza göstermesi halinde onaylanabilmektedir. 13 yaşının altındaki kız çocukları ve 15 yaşının altındaki erkek çocuklarının dini nikâh ile evlilikleri ise hukuken yok sayılmayıp, hukuki sonucu iptal edilebilirliktir."⁵ (Karataş, 2020: 54-55).

5 SKDK Madde - 48/2'ye göre Suriye hukukunda, sadece, bir Müslüman ile bir gayrimüslim arasında yapılan evlilikler yok hükmünde kabul edilmektedir. SKDK Madde - 51/2'e göre Suriye hukukunda, mehir ödemesi, kardeşler arası evlilik yaşağı ve boşanma veya ölüm halinde kadının şiddet müddetine ilişkin hükümler de bulunmaktadır. Bunlar dışında, bir kadın ve erkeğin evlenme iradeleri tam ise ve mehir ödenmişse, evliliğin hükümsüzlüğüne yol açacak herhangi bir sebep düzenlenmemiştir (Karataş, 2020: 55).

Erken yaşta evliliklerin Suriye’de savaş öncesinde de yaygın olduğu ve çatışmadan önce 20-25 yaş arası Suriyeli kadınların %13’ünün 18 yaşından önce evli olduğu bilinmektedir (Bailey-King, 2018). Bütün savaşlarda kadınlar savaş suçlarının kurbanı olmaktadır (Donovan, 2019: 122). Savaş sonrasında Suriyeli kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin nedenleri ailelerin kız çocuklarını koruma düşüncesi, eğitime erişimin olmaması ve bu evliliklerin savaş koşullarında araçsallaştırılmasıdır. Suriyeli aileler bakım gereksinimlerini karşılayamamak, güvenlikleri konusunda kaygılara sahip olmak gibi gerekçelerle kız çocuklarını gözden çıkararak evlendirme yoluna gidebilmektedirler. Bazı aileler, evliliğin kız çocuklarını zarar görmekten koruyabileceği ve onlara bir düzeyde finansal istikrar sağlayabileceğini düşünmektedirler. Eğitim, kız çocuklarını erken yaşta evliliğe karşı korumanın temel yoludur. Ancak, çatışma kız çocuklarını okuldan uzaklaştırmakta ve onları daha yüksek risk altında bırakmaktadır. Suriye Savaşı yaklaşık 2 milyon çocuğun ve ergenin okullaşmasına engel olurken, 1.3 milyon çocuk da okulu bırakma riski altındadır. Erken yaşta evlilikler çatışmalarda bir savaş silahı olarak da kullanılabilir. Bazı raporlar Suriye ve Irak’taki silahlı grupların erken yaşta evlilikleri ve cinsel şiddeti; halkı panikletmek, sindirmek ve yerlerinden etmek için savaş silahı olarak kullandıklarını göstermektedir. Suriye iç savaşında cinsel şiddet de yaygın olduğundan ve bazı aileler erken yaşta evlilikleri risk altındaki kız çocuklarını cinsel şiddetten koruma yolu olarak görmektedirler (Bailey-King, 2018).

Erken yaşta evlilikler Türkiye’ye göç eden Suriyelilerde de görülmektedir. Suriyeli aileler ekonomik yüklerini azaltmak, çocuklarının ‘başını sokacak bir evinin olması’, çocuklarının namus ile ilgili sorun yaşamaması gibi nedenlerle kız çocuklarını erken yaşta ana akım toplumda yer alan kişilerle evlendirebilmektedirler (Şenol ve Dinç, 2016). Ayrıca; yerel toplumla yakın sosyal ilişkiler geliştirme isteği ve erken yaşta evliliklerin Suriye’de normal kabul edilmesi bu evliliklerin nedeni olabilir. Refakatsiz çocuklar başta olmak üzere göç sırasında çocuklar insan ticaretine maruz kalabilmektedirler. Kız çocukları insan ticaretçileri tarafından para karşılığında evlilik görüntüsü altında ikinci ya da üçüncü eş olarak ana akım toplumun erkek üyeleri ile evlendirilmektedirler. Bununla birlikte, Suriyeli aileler savaş ve göçün getirdiği zorlu koşullar nedeniyle kız çocuklarını Suriyeli yakınları ile de evlendirebilmektedirler.

Bu noktada, Suriye’de yapılan evliliklerin Türkiye’de geçerli olup olmadığı hususu üzerinde durulması gereken bir konudur. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hakkında Kanunun (2007) 13. Maddesine göre *“evlenme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlenme anındaki millî hukukuna tâbidir. Evliliğin şekline yapıldığı ülke hukuku uygulanır. Evliliğin genel hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir.”* Bu doğrultuda; Suriye’de dini olarak yapılmış ve sonrasında mahkemede tescil edilmiş bir evliliğin, Türkiye’de geçerli olduğu düşünülebilir. Diğer yandan, evlenme ehliyeti kamu düzeni müdahalesine uğrayabilecek bir alandır. Kanunun 5. Maddesinde yer alan *“yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması hâlinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hâllerde, Türk hukuku uygulanır”* hükmü bu evliliklerin doğrudan Türkiye’de geçerli kabul edilmeyeceğini ve mahkemelerce kamu hukukuna uygunluk değerlendirmesine tabi tutulacağını düşündürmektedir. Suriye hukukuna göre geçerli olan ve Suriye’de gerçekleştirilen taraflardan birinin 15 yaşının altında olduğu evlilikler kamu düzenine aykırılık nedeniyle Türkiye’de geçerli kabul edilmeyebilir (ASPB 2016: 48 ve Karataş 2020: 76). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda (2013), Suriye’de yapılan evliliklerin Türkiye’de geçerliliği ile ilgili bir hüküm bulunmazken, Kanunun 34. Maddesinde çok eşliliğe vurgu yapılmıştır. Kanunda *“vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik hâlinde, eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verileceği”* belirtilmiştir.

Suriye’nin ataerkil toplum yapısı, dini nikâh uygulaması, evlenme yaşının kız çocuklarında 13 olması; savaş ve göç sürecinin getirdiği zorluklar ile birleştiğinde erken yaşta evlilikler açısından riskli bir tablo ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak, Tablo 2’de görüldüğü gibi sınır illerde 2015 yılından 2019 yılına gelindiğinde kadınlarda ve erkeklerde ilk evlenme yaşı artmış olsa da, hem 2015 hem 2019 yıllarında kadınlarda ilk evlenme yaşı Türkiye ortalamasının altındadır. Ayrıca, Türkiye’de yerel düzeyde kadının güçlenmesi sıralamasına 81 il içerisinde Kilis 61., Hatay 44., Gaziantep 71. ve Şanlıurfa 68. Sıradadır (Kavas, 2018). Buradan hareketle, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bu illerin, Türkiye ortalamasına göre ataerkil yapının daha fazla işlediği iller olduğu söylenebilir. Suriyelilerin Türkiye’de kadınların daha güçsüz konumda olduğu ve daha düşük yaşlarda evlilik yaptığı illerde yaşamaları her iki toplumda da erken yaşta evliliklerin normalleşmesi bakımından risklidir.

Tablo 2. Türkiye’de Suriyelilerin Yoğun Olarak Yaşadığı İllerde Ortalama İlk Evlenme Yaşı

	2015		2019	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Kilis	26.1	22.2	26.4	23.0
Hatay	27.9	23.9	28.0	24.4
Gaziantep	26.1	22.7	26.5	23.2
Şanlıurfa	25.7	23.0	26.0	23.3
Türkiye	27.5	24.4	27.9	25.0
Kaynak: TÜİK, 2019d				

Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması’na göre Suriyeli aileler kız çocuklarını 18 yaşının altında evlendirme eğilimindedirler. Evlilikler genellikle 16-18 yaş arasında gerçekleşmekte olup daha düşük yaşlarda bu oran azalmaktadır. Ailelerde özellikle ergenliğe ulaşmış kızların evlendirilmezse ‘başıboş kalacağı’ ve ‘kötü duruma düşeceği’ endişesi hakimdir. Kız çocuklarının okullaşmasının önündeki engeller; aileleri tarafından desteklenmemeleri ve ekonomik yetersizliklerdir. Kız çocukları çocukluktan itibaren birer birey olarak değil eş olarak yetiştirilmektedirler. Annelerin birçoğu bu durumun mağduru olduğundan kız çocuklarının evlendirilmesini istemese de hanede söz sahibi olmamaları nedeniyle bu evliliklere engel olamamaktadırlar. Bu araştırma sonuçlarına göre evliliklerin nedenleri özetle şu şekildedir (ASPB, 2016):

- Eğitimsizlik
- Kültürel değerlerin, kalıpyargıların ve alışkanlıkların yaygın olduğu bölgelerde aşiret ve töre gibi geleneksel olguların önemli kabul edilmesi
- Bazı bölgelerde kadınların söz hakkının daha az olması
- Kadınların yasal haklarına yönelik farkındalığının düşük olması
- Kadınların iradelerini ve haklarını kullanabilecek koşullara sahip olmamaları
- Erken yaşta evliliklerin dini referanslar çerçevesinde meşru kılınmaya çalışılması
- Ailelerin başlık parası almak veya ekonomik giderlerini azaltmak istemeleri
- Çocukların evli kişileri rol model almaları
- Çocukların eğitim ve çalışma hayatına dahil olma yolu ile elde edilmesi mümkün olmayan koşulları evlilik yolu ile elde etme arayışları

AFAD’ın kamp içi ve kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlarla gerçekleştirdiği araştırmaya göre; eğitim seviyesi yükseldikçe evli kadın oranı azalmaktadır. Suriyeli kadınların %20.9’u okur yazar değil, %7.9’u okur yazar, % 35.1’i ilkökul mezunu, %19.8’i ortaokul mezunu, %10’u lise mezunu ve %6.2’si üniversite ve üzeri mezundur. 15-18 yaş arası Suriyeli kız çocuklarının yaklaşık %15’i evlidir (AFAD, 2014). Sallan-Gül ve Türkmen (2019), Suriyeli çocuklarla gerçekleştirdikleri araştırmada çocukların eğitim süreçlerinin dışında kalmalarının erken yaşta evliliklere yol açtığını vurgulamışlardır. Araştırmaya katılan çocuklar eğitimsizliği mesleksizlikle ilişkilendirmiş ve simsiyah bir gelecek olarak tanımlamışlardır.

MAZLUMDER (2014)’in saha araştırmasına göre, savaş sonrasında göçle birlikte Suriyelilerle evlilik adı altında insan ticareti artmış ve bir istismar alanı haline gelmiştir. Türkiye’deki erkeklerin Suriyeli kadınlar ile evlendirilmesi gelir getiren bir sektöre dönüşmüştür. Özellikle sığınmacıların yoğun olduğu Antep, Hatay, Kilis, Şanlıurfa ve Batman illerinde daha yaygındır. Bu evliliklerde genellikle 15-20 yaş arası kız çocukları tercih edilmektedir. Araştırma raporunda kız çocuklarının evlenmek isteyen kişilere Suriye sınırında, Türkiye’de kamplarda veya kamp dışı alanlarda gösterilmesi gibi uygulamalardan söz edilmektedir. Bu evlilikleri tercih eden erkekler genellikle sınır illerinde yoğunlaşmakla birlikte Türkiye’nin her bölgesinden olabilmektedir.

Polis Akademisi Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi tarafından Antalya'da, 11-13 Aralık 2015 tarihlerinde gerçekleştirilen sempozyumda Türkiye'deki Suriyeli mülteci kız çocuklarının maruz kaldığı cinsel istismar konusu üzerinde durulmuştur. Kamp içinde ve dışında Suriyeli kız çocuklarının insan ticareti riski ile karşı karşıya olduğu, kuma olarak imam nikahı ile evlendirildiği ve bu evliliklerde yaş alt sınırının 11-12'ye düştüğü, nikah görüntüsü verilerek insan ticareti yapıldığı, kız çocuklarının zorla çalıştırıldığı ve fuhuşa zorlanarak meta haline getirildiği tartışılmıştır (Türkyay, 2016: 72).

Kilis, Hatay ve Şanlıurfa'da yerleşik toplum üyesi kadınlar eşlerinin ikinci eş olarak Suriyelilerle evlenmesi nedeniyle eşlerini kaybetme korkusu yaşamakta ve Suriyeli kadınları suçlamaktadırlar. Kilisli kadınlar Suriyeli kadınlarla bu evliliklerinin artmasını Suriyeli kadınların genç ve bakımlı olmasına, evliliğe istekli olmalarına ve ailelerin evlilik için taleplerinin olmamasına bağlamaktadırlar. Az sayıda kişi tarafından evliliklerde erkeklere istismar temelinde sorumluluk yüklenmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015: 16). Küçükşen (2017: 2407), yaşanan bu gelişmeleri 'Suriyeli gelin meselesi' olarak ifade etmiştir.

UNFPA (2020: 73-74), tarafından Türkiye'nin yedi bölgesinde toplamda 83 kişiye ulaşılarak gerçekleştirilen araştırmada; erken yaşta evliliklerin bir nedeni de doğal afetler ve savaş olarak saptanmıştır. Göç sürecinde kız çocuklarının korunması gereken kimseler olarak düşünülmesi, yoksullukla baş etme, yerel toplumla akrabalık ilişkisi kurma isteği gibi nedenlerle evlendirildikleri ortaya konulmuştur. Özellikle; Şanlıurfa, Mersin ve Hatay'da yaşayanlar bu sorunun yaygın olduğunu ifade etmişlerdir.

3. GÖÇ VE ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER İLE İLGİLİ FARKLI ÜLKE ÖRNEKLERİ

Savaş ve çatışma genellikle erken yaşta evliliklerin artmasına neden olsa da aksi yönde olumlu örnekler de rastlanabilmektedir. Örneğin; 2012-2014 yılları arasında Nepal'de Butan Krallığı vatandaşı mültecilerin yaşadığı mülteci kapısında gerçekleştirilen bir araştırmaya göre; UNHCR tarafından kamplarda uluslararası normların öğretilmesi ve 18 yaşının altında yapılan evliliklerde yeniden yerleşmeye izin verilmemesi erken yaşta evliliklerin azalmasını sağlamıştır (Neikirk, 2017).

2019 yılında toplamda 6.6 milyon Suriyeli 126 ülke tarafından kabul edilmiştir. Suriyelilerin %83'ü bulunduğu bölge içerisinde komşu ülkelerde yaşamaktadır. Türkiye 3.6 milyon ile en fazla sayıda Suriyelinin yaşadığı ülkedir. Türkiye'den sonra en fazla Suriyeli kabul eden ülkeler sırasıyla Lübnan (910.600), Ürdün (654.700), Irak (245.800) ve Mısır (129.200) olmuştur. Suriyelilerin bölge dışında en fazla göç ettiği destinasyon ise Avrupa'dır. Avrupa'da en fazla Suriyelinin yaşadığı ülkeler Almanya (572.800) ve İsveç (113.400)'tir (UNHCR, 2019: 20).

Avrupa ülkelerinde göç ile birlikte erken yaşta evlilik vakalarının artması karşısında bazı politikalar geliştirilmiştir. Göçün kaynağı olan ülkelerin yasalarına ve kültürüne göre gerçekleştirilen erken yaşta evliliklerin milletlerarası özel hukuk doğrultusunda onaylanıp onaylanmayacağı bazı ülkelerin gündeminde yer almıştır. Göç ile karakterize olan erken yaşta evlilikler karşısında izlenen politikalarda süreç içerisinde yaşanan gelişmelerle birlikte değişikliklere de gidilmiştir.

Almanya'da 1 Ocak 2015 yılında kabul edilen Göçün Yönlendirilmesi, Sınırlandırması ve Avrupa Birliği Vatandaşları ile Yabancıların İkametlerinin ve Entegrasyonunun Düzenlenmesine İlişkin Kanun çerçevesinde; AB üyeliği olmayan ülkelere gelen eşlerin 18 yaşını doldurmuş olmak ve Almanca dil becerilerini kanıtlamış olmak şartlarını sağlamaları durumunda Almanya'ya girişlerine izin verileceği belirtilmiştir (Alperen ve Yaprak, 2019: 83). Almanya'da evli göçmen kız çocuklarının artan ölçüde varlığı kamuoyunda tartışmalara yol açmış ve Çocuk Evlilikleriyle Mücadele Yasasının çıkarılmasını beraberinde getirmiştir. Bu yasanın ortaya çıkmasında Almanya'da yaşanan bir vakaya kamuoyunun tepkisi etkili olmuştur. Vakayı özetlemek gerekirse, 2015 yılında her ikisi de Suriye vatandaşı olan 14 yaşındaki bir kız çocuğu ve kendisinden 7 yaş büyük olan kuzeni ülkelerinden ayrılmadan önce evlenmişler ve sonrasına Almanya'ya göç etmişlerdir. Almanya'da bir süre sonra kız çocuğu Alman Gençlik Dairesi (Jugendamt) tarafından refakatsiz mülteci kız çocukları için oluşturulan barınma birimine yerleştirilmiştir. Bu noktada yasal bir dikotomi doğmuştur; Jugendamt'ın buna yetkisi olup olmadığı ve kız çocuğunun ikamet yerine karar verip veremeyeceği. Çocuğun evli olması durumunda Jugendamt'ın vasi olarak hakları sınırlı olup ikamet yeri ve eşi ile temasını belirleme yetkisine sahip değildir. 2016 yılı Haziran ayında 15 yaşına gelen kız

çocuğu ile ilgili davada Bamberg Yüksek Bölge Mahkemesi (BYBM) Suriye yasalarına göre yapılan evliliğin Almanya'da geçerli olduğuna karar vermiştir. Bu karar Almanya'da erken yaşta evlilikleri yasallaştıran kötü bir karar olarak tepki çekmiş ve kamuoyunda şiddetli tartışmaya yol açmıştır. Bu gelişmeler üzerine Almanya Federal Adalet Bakanlığı erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele etmeyi amaçlayan bir yasa tasarısı hazırlamış ve yasa 22 Temmuz 2017'de yürürlüğe girmiştir (Dethloff, 2018: 302-303; 308). Almanya'da BYBM'nin kararı ile evliliğin geçerliliğinin kabul edilmesi basına devlet onaylı yasal taciz olarak olarak yansımıştır (BBC News, 2016).

Hollanda İltica Servisi'nin verilerine göre, Hollanda'da yaşayan Suriyelilerde Temmuz 2014-Şubat 2016 arasında, en küçüğü 14 yaşında olmak üzere, yaklaşık 210 erken yaşta evlilik vakasının olduğu kaydedilmiştir. Eylül 2015 - Ocak 2016 arası dönemde, en küçüğü 14 yaşında olmak üzere erken yaşta evlenen 60 kız çocuğu Hollanda'ya gelmiştir. Erken yaşta evliliklerin söz konusu olduğu 10 aile birleşimi için daha başvuru yapılmıştır (Wijffelman, 2017: 104-105).

Danimarka basınına yansıyan bir haber de Suriyelilerde erken yaşta evliliklerle ilgili fikir sunmaktadır. Entegrasyon Bakanı Inger Stojberg, bir inceleme sırasında barınma alanlarında kendilerinden yaşça oldukça büyük erkeklerle birlikte yaşayan sığınmacı kız çocuk vakaları tespit edilmesiyle bu vakaların asla kabul edilemeyeceğini ve harekete geçileceğini ifade etmiştir. Sonrasında taraflardan birinin 18 yaşın altında olduğu⁶, durumlarda tarafların hiçbir şekilde birlikte yaşamasına izin verilmemesine karar verilmiştir. Bununla birlikte, bu karar doğrultusunda ayrı yaşamak zorunda kalan 18 yaşın altındaki iki göçmenin intihar girişiminde bulunması milletvekili Josephine Fock tarafından gündeme getirilmiş ve politika değişikliğine gidilmiştir. Danimarka Göçmenlik Servisi Danimarka'nın ayrı yaşam alanları uygulanmasının Çocuk Hakları Sözleşmesini ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) özel ve aile hayatı ile ilgili 8. Maddesini⁷ ihlal edeceği sonucuna varmıştır (BBC News, 2016).

İsviçre'de 1 Temmuz 2013 tarihinde Zorla Evliliklere Karşı Tedbirler Hakkında Federal Kanun (*Bundesgesetz über Massnahmen gegen Zwangsheiraten*) kabul edilmiştir. 18 yaşın altında gerçekleştirilen evlilikler kamu düzenine aykırılık değerlendirmesi yapılmaksızın zorla evlilik kabul edilmiştir. İsviçre Medeni Kanununda; evlenme yaşı olan 18 yaşının altındakilerin, yasal temsilci izniyle evlenmelerini mümkün kılan hüküm yürürlükten kaldırılmış ve bu evlilikler yok sayılmıştır (Karataş, 2020: 32-37).

İsveç'te Göçmenlik Bürosu tarafından 2016 yılında çoğu Suriye, Irak ve Afganistan'dan gelen 132 göçmen kız çocuğunun evli olduğu, gerçek sayının ise bunun oldukça üstünde olduğu açıklanmıştır. İsveç'te 18 yaşının altında yapılan evlilikler yasak olsa da reşit olmayan yabancılar tarafından gerçekleştirilen evlilikler gerçekleştirildikleri ülkelerde yasal ise tanınmaktadır. GAPF⁸'nin kurucusu, İsveç'te reşit olmayanların gerçekleştirdiği bütün evliliklerin yapılacak politika değişikliği ile geçersiz kılınacağını ifade etmiştir. Ayrıca, İsveç'in bu evliliklere izin vermeyeceğini ve kız çocuklarını koruyacağını göstermesiyle birlikte, zorla evlendirilen kız çocuklarının eşlerinin yanında olmak istemeyeceklerini belirtmiştir. Ulusal Sağlık ve Refah Kurulu tarafından yapılan bir araştırmaya göre, İsveçli yetkililerin erken yaşta ve evli olan kız çocuklarını nasıl destekleyeceklerine karar vermede güçlüklerle karşılaştığı ortaya çıkmıştır. Rapora göre, İsveç'te kız çocuklarının çocuk sahibi olması durumunda sosyal hizmetler eşinden ayrı olması daha iyi olabilecek genç annenin refahı ile çocuklarının her iki ebeveynle birlikte olma ihtiyacı arasındaki etik ikileme denge kurmada zorlanmaktadır. Raporda ayrıca, kız çocuklarının İsveç'e yeni geldiğinde güvenli bir sığınak olduğunu düşündükleri yer olan eşinin yanından kendi iradelerine aykırı olarak devlet koruması altına alınmaları durumunda ikincil travmaya maruz kalmaları riskinin altı çizilmiştir (Batha, 2018).

Bu örneklerden hareketle mülteci ve sığınmacılarda erken yaşta evlilik konusunun Avrupa ülkelerinin gündeminde olduğu söylenebilir. Avrupa ülkelerinde yaşanan bu gelişmeler ve yapılan politika değişikliklerinin amacı insan haklarını korumak olabileceği gibi, bu evliliklerin ulus devletin ötekisi olan ve hegemonik kültüre göre geride kalmış olarak nitelendirilen kültürlere atfedilen uygulamalar olarak sunulması da olabilir.⁹

6 Danimarka'da yasal evlilik yaşı 18'dir.

7 AİHS Madde 8 - Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir

8 İsveç'te namusu gerekeç göstererek gerçekleştirilen istismara karşı kampanyalar yürütmek üzere kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür

9 Giriş bölümüne bakınız.

Göç ve erken yaşta evlilikler sorunu Avrupa ülkelerinin yanı sıra klasik göç ülkeleri ABD ve Kanada'nın gündeminde de yer almıştır. ABD Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasasına göre, bir kişinin küçük yaşta olan eşi için ABD'ye vize başvurusu yapmasında asgari yaş şartı bulunmamaktadır. ABD Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri sözcüsü, yapılacak politika değişikliği ile vize başvurularının değerlendirilmesinde başvuru sahiplerinin evlendiklerinde kaç yaşında olduğunu ve evliliğin menşei ülke yasalarına uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirileceğini vurgulamıştır. Unchained At Last adlı kadın hakları savunuculuk örgütüne göre ABD'de 2007 - 2017 yılları arasında eş veya nişanlı olanlar için 8,600'den fazla onaylanmış vize başvurusu çocukları (%95'i kız çocukları) içermektedir (Ingber, 2019).

Kanada'da Quebec eyaletinde asgari evlilik yaşı ebeveyn izni ile 16'dır. 8 Haziran 2016'dan sonra Quebec'te gerçekleşen evliliklerde eşlerden biri veya her ikisinin 16-18 yaş aralığında olması durumunda evliliğin Quebec'teki bir mahkeme tarafından onaylanması gerekmektedir. Evliliğin göçmenlik nedeniyle tanınmasında ise başvuruda bulunan her iki eşin de en az 18 yaşında olması gerekmektedir. Erken yaşta evliliğin gerçekleştiği yer ve tarih yasal olarak geçerli olabilirken, 18 yaşın altındaki eşler aile sınıfının üyesi olarak kabul edilmemektedirler. Reşit olmayan eş ancak 18 yaşını doldurduğunda aile sınıfının bir üyesi olarak onaylanmaktadır (Government of Canada, 2020).

4. SONUÇ YERİNE

Göç süreci; göç öncesi dönem, göç yolculuğu ve göç sonrası dönem olmak üzere her üç aşamada göçe eşlik eden sosyal sorunlar doğurmaktadır. Göçler; özelde de zorunlu göçler, göç sürecinde karar verici konumda olmayan ve pasif özne olarak konumlandırılan çocuklar açısından daha tehlikeli hale gelmektedir. Çocukların; özelde de kız çocuklarının göç sürecinde karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri de erken yaşta evliliklerdir. Çocukların temel hakları ve yüksek yararı ile örtüşmeyen erken yaşta evlilikler göç ile karakterize olduğunda daha riskli olabilmektedir. Çocukların gelişimsel süreçlerini olumsuz etkileyen, çocuk hakları ve çocuğun yüksek yararı ile örtüşmeyen erken yaşta evlilikler Türkiye'de son dönemde ağırlıklı olarak Suriyelilerle gündeme gelmektedir. Söz konusu evlilikler; Suriyeliler arasında gerçekleştirilebileceği gibi Suriyeli kız çocukları ile ana akım toplumun üyesi erkeklerin evlenmesi şeklinde de olabilmektedir. Erken yaşta evlilik olgusunu Suriye kültürüne özgü olarak ele almak ve Türkiye'de azınlık bir gruba atfetmek de tehlikeli olacaktır. Erken yaşta evliliklerin hem yerleşik toplum hem Suriyelilerde çocuklar açısından doğurabileceği riskler temelinde düşünülmesi önemlidir.

Zorunlu göçlerde çocuklar ekonomik yoksunluk, güvenlik sorunları gibi nedenlerle aileleri tarafından evlendirilmekte veya evlilik görüntüsü altında insan ticaretine maruz bırakılmaktadırlar. Gerek göç öncesi savaş nedeniyle eğitimden yoksunluk gerekse göç edilen ülkenin dilini bilmemek gibi engeller nedeniyle eğitime erişememek de erken yaşta evlilikler açısından risk oluşturmaktadır. Erken yaşta evlilikler; adölesan gebeliklerine, cinsel sağlık sorunlarına, gelişimsel sorunlara neden olabilir. Bunun yanında henüz evliliğin sorumluluğuna hazır olmayan çocuklara yetişkin rollerinin yüklenmesi göç deneyimi ile birleştiğinde post travmatik stres bozukluğu, uyum bozukluğu gibi psikopatolojilere neden olabilir. Bu nedenle konuya dair üretilecek çözümler çocukların bugünü ve geleceği için oldukça önemlidir.

Suriyeliler her ne kadar savaşın ilk başladığı 2011 ve takip eden yıllarda Türkiye'de misafir olarak algılsa da günümüze gelindiğinde politikalar kalıcı olacakları ve entegrasyon yönündedir. Çocukların geleceği açısından erken yaşta evliliklerin önlenmesi, koruyucu-önleyici çalışmaların yapılması, bilinç yükseltme çalışmalarının yapılması, konuya özgü politika ve uygulamaların üretilmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Yapılacak çalışmalarda; öncelenmesi gereken alan eğitimidir. Erken yaşta evliliklerin önlenmesinde barınma, güvenlik gibi ihtiyaçlar karşılandıktan sonra ilk sırada eğitim gelmektedir. Başta dil eğitimi olmak üzere eğitimin çocukların güçlenmesinde önemli rol oynadığı yadsınamaz. Eğitim, özellikle kız çocuklarının geleceğinde evlilik dışında yaşam seçenekleri oluşturmaktadır. Sağlık da öncelenmesi gereken konular arasındadır. Bununla birlikte, on beş yaşın altında olup Suriye'de gerçekleştirilen evliliklerin Türkiye'deki yasal olarak kabul edilmemesine dair net bir yaklaşım sergilenmelidir. Çocuklarla doğrudan çalışmanın yanı sıra aileleri ile çalışmak büyük önem arz etmektedir. Suriyeli ailelerin istihdam, sosyal yardım gibi kaynaklarla buluşturulması ekonomik gerekçelerle zorla evlendirmeleri önlemede etkili olabilir. Yapılacak çalışmalar ailenin yanı sıra çocukların bağlı oldukları sosyal çevrede yer alan birey ve sistemlere yönelik de olmalıdır. Erken yaşta evliliklerin önlenmesine dair pratik öneriler önemli olmakla birlikte en temelde yapılacak bütün çalışmalarda öncelikle çocukların çocuk olarak görülmesi

gerekmektedir. Çocukların yetişkin rollerini karşılama beklentisiyle erken yaşta evlilikleri normalleştiren anlayış ve özellikle kız çocuklarını güçsüzleştirerek riske açık hale getiren toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (1977). Dış Göç Akımının Türk Kadınının Özgürleşme ve Söзде Özgürleşme Sürecine Etkisi. *Amme İdaresi dergisi*, 10(1), 106-132.
- AFAD. (2014). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar*. Ankara: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Ak, E. Y. ve Aslan, E. (2020). Göçmen Kadınların Erken Yaşta Evlilik Konusundaki Görüşleri: Kalitatif Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 1167-1174.
- AKPM. (2005). *Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi*. 13.01.2021 tarihinde Forced Marriages and Child marriages: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17379&lang=en> adresinden alındı.
- Alperen, A. ve Yaprak, A. (2019). Almanya'da Türklere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Kursları Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Turkic World Tourism Studies*, 4(1), 78-95.
- Arab, R. E. ve Sagbakken, M. (2019). Child Marriage of Female Syrian Refugees in Jordan and Lebanon: A Literature Review. *Global Health Action*, 12(1), 1-12.
- ASPB. (2015). *Türkiye'de Evlilik Tercihleri Araştırması*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ASPB. (2016). *Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2014). Hayatı Değiştirmek İçin Yola Çıkanlar-Yola Çıkınca Değişen Hayatlar: Bir Müracaatçı Grubu Olarak Göçmen Çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 89-107.
- Bailey-King, E. (2018). *Child Marriage And The Syrian Conflict: 7 Things You Need To Know*. 17.01.2021 tarihinde Girls Not Brides: <https://www.girlsnotbrides.org/child-marriage-and-the-syrian-conflict-7-things-you-need-to-know/> adresinden alındı.
- Bartram, D., Poros, M. V. ve Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar* (I. A. Tuncay, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.
- Batha, E. (2018). *Child Bride Refugees Spur Sweden to Tighten Marriage Law*. 11.01.2021 tarihinde REUTERS: <https://www.reuters.com/article/us-sweden-childmarriage-law-idUSKCN1MY01J> adresinden alındı.
- BBC News. (2016). *Migrant Child Brides Put Europe in a Spin*. 12.01.2021 tarihinde Europe Migrant Crisis: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37518289> adresinden alındı.
- Beauvoir, S. D. (1993). *Kadın: İkinci Cins Genç Kızlık Çağı*. (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- BMGK. (2012). *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu*. 15.01.2021 tarihinde The Child Girl: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_66_140.pdf adresinden alındı.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-49.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünya'da Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. B. Uğur ve A. İbrahim, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chambers, I. (2019). *Göç, Kültür, Kimlik*. (İ. Türkmen ve M. Beşikçi, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çelik, İ. A. ve Vural, F. (2018). Suriyeli Mülteci Kadınların Kuma Dramı: Kilis İli Örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 342-382.
- ÇHKP. (2016). *Toplum Gözüyle Mülteci Çocuk Araştırması*. İstanbul: Çocuk Haklarını Koruma Platformu.
- Dethloff, N. (2018). Child Brides on The Move: Legal Responses to Culture Clashes. *International Journal of Law, Policy and The Family*, 32, 302-315.

- Donovan, J. (2019). *Feminist Teori: Entelektüel Gelenekler*. (B. Aksu, A.-G. Meltem ve S. Fevziye, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dube, A., Bartels, S. A., Michael, S. ve Michaelson, V. (2019). Positive Worry and Negative Hope: Paradoxical Perceptions of the Experiences of Syrian Refugee Girls in Lebanon. *Journal of International Humanitarian Action*, 4(8), 4-15.
- Erdoğan, M. M. (2019). *Suriyeliler Barometresi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- GİGM. (2020). *Geçici Koruma İstatistikleri*. 07.01.2021 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı.
- Government of Canada. (2020). *Processing Spouses and Common-Law Partners: Assessing the Legality of a Marriage*. 11.01.2021 tarihinde <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/operational-bulletins-manuals/permanent-residence/non-economic-classes/family-class-determining-spouse/legality.html> adresinden alındı.
- Günay, S. ve Boz, E. (2015). Süt Parası Karşılığında Eskişehir'e Gelin Göçü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 476-485.
- Habib, N. (2018). *Gender Role Changes and Their Impacts on Syrian Women Refugees in Berlin in Light of the Syrian Crisis*. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung.
- Hopancı, S., Koç, F. ve Özkoçak, V. (2019). Erken Yaşta Evlendirilmiş Suriyeli Çocuklar. *Researcher: Social Science Studies*, 7(4), 10-22.
- HÜNEE. (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- HÜNEE. (2018). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Ingber, S. (2019). *U.S. Agency Tightens Immigration Rules To Spotlight Child Marriage*. 01.04. 2021 tarihinde NPR: <https://www.npr.org/2019/02/15/695190681/u-s-agency-tightens-immigration-rules-to-spotlight-child-marriage> adresinden alındı.
- IOM. (2019). *Migration Data Portal*. 01.02.2021 tarihinde International Organization for Migration: https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2019&cm49=792 adresinden alındı.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2005). Value of Children and Family Change: A Three-Decade Portrait From Turkey. *Applied Psychology: An International Review*, 54(3), 317-337.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Karataş, A. E. (2020). Geçici Koruma Altındaki Suriye Vatandaşlarının Çocuk Yaşta Evliliklerinin Mukayeseli Hukuka ve Türk Hukukuna Göre Geçerliliği. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(1), 21-81.
- Karataş, K., Aslan, H., Öztürk, A. B. ve Albayrak, H. (2020). Cinsel İstismara Maruz Kalan Türk Vatandaşı ve Mülteci Çocukların Durumu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(4), 107-132.
- Kavas, A. (2018). *Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2399-2413.
- Loaiza, E. ve Wong, S. (2012). *Marrying Too Young: End Child Marriage*. New York: UNFPA.
- MAZLUMDER. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. İstanbul: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği.
- Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hakkında Kanun. (2007). Ankara: Resmi Gazete.
- Mourtada, R., Schlecht, J. ve DeJong, J. (2017). A Qualitative Study Exploring Child Marriage Practices Among Syrian Conflict-Affected Populations in Lebanon. *Conflict and Health*, 11(27), 54-65.

- Neikirk, A. M. (2017). A Moral Marriage: Humanitarian Values and the Bhutanese Refugees. *Journal of Refugee Studies*, 31(1), 63-81.
- OECD. (2019). *Discriminatory in the Family*. 01.10.2021 tarihinde Discriminatory Family Code: <https://data.oecd.org/inequality/discriminatory-family-code.htm> adresinden alındı.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Pekel, A. (2019). İnsan Haklarının Evrenselliği ve Kültürel Göreceliklik. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(96), 111-118.
- Polat, G. (2007). İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 89-106.
- Sabancı Vakfı. (2012). *Çocuk Evlilikleri ve Göç*. İstanbul.
- Sallan-Gül, S. ve Türkmen, E. (2019). Türkiye'de Eğitimin Dışında Kalan, Hayallerin Uzağına Düşen Suriyeli Mülteci Çocuk Olmak. *Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 3(2), 114-131.
- Sarvan, S. ve Efe, E. (2019). Suriyeli Çocuk Mülteciler ve Sorunları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 55-62.
- Schlecht, J., Rowley, E. ve Babirye, J. (2013). Early Relationships and Marriage in Conflict and Post-Conflict Settings: Vulnerability of Youth in Uganda. *Reproductive Health Matters*, 21(41), 234-242.
- Soylu, N. ve Ayaz, M. (2013). Adli Değerlendirme İçin Yönlendirilen Küçük Yaşta Evlendirilmiş Kız Çocuklarının Sosyodemografik Özellikleri ve Ruhsal Değerlendirmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(2), 136-144.
- Sözer, H. (2020). Bir Çocuk İstismarı Formu Olarak Çocuk Evlilikleri: Kültüre Sığınmanın Sınırları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 157-191.
- Şenol, D. ve Dinç, A. (2016). Türkiye'nin Suriyeli Çocuk Gelinleri: Sosyolojik Bir Değerlendirme. İçinde, *Suriyeli Çocuklarla El Ele Uluslararası Göç ve Çocuk Sempozyumu*. Üsküdar Üniversitesi. İstanbul.
- Şimşek, D. ve İçduygu, A. (2016). Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 59-69.
- Şimşek, D. ve İçduygu, A. (2017). Giriş: Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim*(140), 6-10.
- Tatlıcıoğlu, O. (2019). Suriyeli Çocukların İyi Olma Hallerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği. *Yayımlanmış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- TÜİK. (2019a). *Evlenme Boşanma İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2019b). *İstatistiklerle Gençlik*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2019c). *İstatistiklerle Çocuk*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2019d). *İllere Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türkay, M. (2016). Çocukların Sorunları. TTB içinde, *Savaş, Göç ve Sağlık* (s.71-75). Ankara: Türk Tabipleri Birliği.
- Uçan Süpürge Vakfı. (2018). *Türkiye'de Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadelede STK'larla İşbirliğinin Arttırılması Atölyesi*. Ankara.
- UNDP. (2020). *Human Development Reports*. New York: United Nations Development Programme.
- UNFPA. (2020). *Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evliliklerin Sağlık Riskleri ve Sonuçlarına Çok Sektörlü Yaklaşım*. Ankara: United Nations Population Fund.
- UNHCR. (2019). *Global Trends for Displacement*. Copenhagen: United Nations High Commissioner for Refugees.
- UNICEF. (2019). *For Every Child, Every Right: The Convention on the Rights of the Child at a Crossroads*. New York.
- Volpp, L. (2000). Blaming Culture for Bad Behavior. *Yale Journal of Law & the Humanities*, 12(1), 89-116.
- WEF. (2020). *Global Gender Gap Report*. Geneva: World Economic Forum.
- Wijffelman, A. (2017). Child Marriage and Family Reunification: An Analysis under the European Convention on Human Rights of the Dutch Forced Marriage Prevention Act. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 35(2), 104-121.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). Ankara: Resmi Gazete.

Yılmaz, C. (2009). Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri; Evlilik Yoluyla Göç. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(21), 221-232.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Ergöçmen, B. (2012). Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 128-161.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).